

THỰC TIỄN GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP ĐẦU TƯ QUỐC TẾ CỦA TRỌNG TÀI ICSID VÀ KINH NGHIỆM CHO VIỆT NAM

TRẦN NGỌC THUY*

Ngày nhận bài: 01/03/2018

Ngày phản biện: 08/03/2018

Ngày đăng bài: 31/03/2018

Tóm tắt:

Trong xu thế hội nhập kinh tế toàn cầu hóa hiện nay, hoạt động đầu tư quốc tế ngày càng phát triển mạnh, quá trình đầu tư có thể phát sinh tranh chấp giữa các nhà đầu tư với các quốc gia tiếp nhận vốn đầu tư. Tranh chấp này có thể được giải quyết theo các thủ tục khác nhau và một trong các thủ tục giải quyết tranh chấp đầu tư quốc tế khá phổ biến trong các hợp đồng đầu tư là giải quyết theo thủ tục Trọng tài của Trung tâm Giải quyết tranh chấp đầu tư quốc tế (ICSID). Bài viết cung cấp cái nhìn tổng quan về những vấn đề pháp lý phát sinh trong thực tiễn giải quyết tranh chấp đầu tư quốc tế của trọng tài ICSID như chủ thể được quyền khởi kiện, cơ quan giải quyết tranh chấp cũng như mối quan hệ của cơ chế giải quyết tranh chấp quốc tế với giải quyết tranh chấp quốc gia, từ đó giúp Việt Nam đưa ra những quyết định cần thiết để tham gia Công ước ICSID.

Từ khóa:

ICSID, tranh chấp đầu tư quốc tế.

Abstract:

In the current trend of economic integration globalization, international investment activities are growing strongly, investment process can arise disputes between investors and countries receiving investment capital. The article provides an overview of the legal issues arising from ICSID's international arbitration disputes, such as the right to initiate a lawsuit, the dispute settlement authority, and the relationship of the international dispute settlement mechanism with national dispute settlement, thereby enabling Viet Nam to make the necessary decisions to participate in the ICSID Convention.

Keywords:

ICSID, Foreign Investment Disputes.

1. Những vấn đề pháp lý phát sinh trong thực tiễn giải quyết tranh chấp đầu tư quốc tế của trọng tài ICSID

1.1. Chủ thể được quyền khởi kiện Nhà nước trong các tranh chấp đầu tư quốc tế

Đối với tranh chấp về đầu tư giữa nhà đầu tư nước ngoài và nước nhận đầu tư, một bên tranh chấp là chính phủ nước nhận đầu tư và bên kia là nhà đầu tư nước ngoài. Chính phủ

* CN., Giảng viên Khoa Luật Quốc tế, Trường Đại học Luật, Đại học Huế; Email: nthuy.lqt@gmail.com

nước nhận đầu tư trong tranh chấp chính là các cơ quan được Nhà nước giao quyền, chức năng và nhiệm vụ để thay mặt chính phủ nước nhận đầu tư quản lý hoạt động đầu tư của các nhà đầu tư nước ngoài khi họ đầu tư vào nước mình. Tuy nhiên, không phải mọi cá nhân hay tổ chức nước ngoài đều được gọi là nhà đầu tư nước ngoài. Khoản 14 Điều 3 Luật Đầu tư năm 2014 của Việt Nam quy định: “Nhà đầu tư nước ngoài là cá nhân có quốc tịch nước ngoài, tổ chức thành lập theo pháp luật nước ngoài để thực hiện hoạt động đầu tư kinh doanh tại Việt Nam”. Để được tiến hành các hoạt động kinh doanh họ phải là các thương nhân và phải có giấy chứng nhận đăng ký kinh doanh theo quy định của pháp luật và do cơ quan có thẩm quyền, nơi họ thành lập cấp. Ngoài ra, để được tiến hành các hoạt động đầu tư tại nước nhận đầu tư, các nhà đầu tư nước ngoài phải đáp ứng các điều kiện về đầu tư nước ngoài do luật pháp nước nhận đầu tư quy định¹.

Quốc tịch của nhà đầu tư là cá nhân thường được xác định theo pháp luật của bên ký kết. Tuy nhiên, trong thực tiễn lại có một số người mất quốc tịch hoặc có hai quốc tịch. Nhiều hiệp định đầu tư đã quy định chi tiết về trường hợp nhà đầu tư có hai quốc tịch. Ví dụ, Hiệp định đầu tư của Hoa Kỳ áp dụng công thức trong hiệp định mẫu năm 2004 và năm 2011 của nước này yêu cầu xác định quốc tịch của người hai quốc tịch theo quốc tịch gần bó hơn và hữu hiệu. Tuy nhiên, nếu một trong hai quốc tịch là của nước nhận đầu tư thì người có hai quốc tịch đó sẽ không được bảo hộ. Điều 25, Khoản 2 Điểm a Công ước ICSID nêu rõ “công dân của một bên ký kết là bất kỳ cá nhân nào có quốc tịch của một bên ký kết khác với bên ký kết tham gia tranh chấp”. Các hội đồng trọng tài ICSID đã áp dụng điều khoản này để từ chối thẩm quyền xét xử khi nhà đầu tư mang quốc tịch của nước nhận đầu tư. Ví dụ, trong vụ Champion Trading và Ameritrade kiện Ai Cập, James T. Wahba, John B. Wahba và Timothy T. Wahba mang quốc tịch của cả Hoa Kỳ và Ai Cập. Vì công ước ICSID loại trừ rõ ràng người có quốc tịch của bên ký kết nhận đầu tư nên ba nguyên đơn này không được khởi kiện theo Công ước ICSID và Hội đồng trọng tài không có thẩm quyền xem xét các khiếu kiện của họ².

“Nhà đầu tư” có thể khiếu nại nhân danh “khoản đầu tư” hoặc nhân danh chính bản thân với tư cách nhà đầu tư bị thiệt hại. (Điều 1116 - 1117 Chương 11 NAFTA). Trong đó, khoản đầu tư có thể được hiểu là việc thành lập đại diện tại nước tiếp nhận đầu tư thông qua hoạt động của công ty con; đầu tư gián tiếp thông qua việc mua cổ phần, cổ phiếu, trái phiếu... Ví dụ, tranh chấp giữa nhà đầu tư nước ngoài với chính phủ nước nhận đầu tư về trình tự, thủ tục thuê đất, giao nhận và sử dụng đất đối với những dự án đầu tư của nước ngoài có yêu cầu sử dụng đất; tranh chấp về quyền sở hữu đối với tài sản của nhà đầu tư nước ngoài tại nước sở tại; tranh chấp liên quan đến việc thực hiện chính sách ưu đãi về thủ tục mua sắm đấu thầu, về

¹ Điều 1, Khoản 1 và 2 Hiệp định khuyến khích và bảo hộ đầu tư giữa Việt Nam và Trung Quốc; Điều 1 Khoản a và c Hiệp định khuyến khích và bảo hộ đầu tư giữa Việt Nam và Lào.

² Champion Trading Company, Ameritrade International, Inc. v. Arab Republic of Egypt, ICSID Case No. ARB/02/9.

thủ tục cấp phép đầu tư,... mà chính phủ nước sở tại dành cho các nhà đầu tư nước ngoài theo các cam kết quốc tế...³

Theo BIT và NAFTA “nhà đầu tư nước ngoài là cổ đông trong một khoản đầu tư được phép sử dụng thủ tục giải quyết tranh chấp giữa nhà đầu tư và Nhà nước bất kể họ là cổ đông lớn hay chỉ là cổ đông thiểu số”. Việc nắm giữ cổ phần thông qua sở hữu gián tiếp và kiểm soát công ty con cũng có thể mang lại tư cách khởi kiện cho nhà đầu tư, cho phép các chủ thể này đưa ra trọng tài các tranh chấp phát sinh từ các điều khoản của BIT. Trong phán quyết vụ CMS kiện Argentina, Công ty CMS của Hoa Kỳ sở hữu 29,42% cổ phần của TGN, một công ty vận chuyển ga của Argentina. Do khủng hoảng kinh tế, Chính phủ Argentina hủy bỏ các bảo đảm được đưa ra vào thời điểm xã hội hoá các ngành kinh tế, dẫn đến ảnh hưởng tiêu cực tới khoản đầu tư của CMS. Năm 2001, CMS khởi kiện ra trọng tài ICSID vì cho rằng, sự hủy bỏ này vi phạm BIT giữa Hoa Kỳ và Argentina năm 1991. Argentina cho rằng các khiếu kiện của CMS không thể được chấp nhận vì CMS chỉ là một cổ đông thiểu số. Tuy nhiên, Hội đồng trọng tài cho rằng, BIT không cấm cổ đông khởi kiện, kể cả đó có là cổ đông thiểu số hay không phải cổ đông nắm quyền quản lý. Bên cạnh đó, Công ước ICSID không đặt ra điều kiện nào cho khoản đầu tư và vì thế cũng không hạn chế thẩm quyền của các cổ đông thiểu số⁴.

1.2. Nhiều cơ quan giải quyết cùng một loại tranh chấp

Trên thực tế, các tranh chấp có nội dung giống nhau, hoàn cảnh giống nhau được các nhà đầu tư khác nhau khởi kiện tới nhiều cơ quan trọng tài theo những cái tên khác nhau của nhà đầu tư. Trong hai vụ kiện của Ronald S. Lauder kiện Cộng hoà Séc và CME Czech Republic kiện Cộng hoà Séc (tháng 12/2001), hai nhà đầu tư khác nhau đã tiến hành thủ tục tại trọng tài theo các BIT khác nhau, tại các cơ quan trọng tài khác nhau để chống lại chính phủ Séc với cáo buộc chính phủ đã can thiệp không phù hợp tới đầu tư của họ trong ngành truyền hình. Kết quả Ronald S. Lauder thắng kiện và CME Czech Republic thua kiện. Chính phủ Séc phải trả cho Ronald S. Lauder 300 triệu đô.

Như vậy, khi nhiều cơ quan trọng tài cùng giải quyết một loại tranh chấp thì có thể làm phát sinh rủi ro về việc trọng tài không đưa ra được phán quyết cuối cùng, làm cho nước tiếp nhận đầu tư có thể bị thua kiện nhiều lần và phải tuân thủ theo rất nhiều phán quyết. Đây là rủi ro lớn cho tất cả các quốc gia tiếp nhận đầu tư.

1.3. Mối quan hệ giữa cơ chế giải quyết tranh chấp quốc tế và cơ chế giải quyết tranh chấp quốc gia

Khi có tranh chấp xảy ra, việc nhà đầu tư khởi kiện theo các cơ chế giải quyết tranh chấp quốc tế quy định trong các Hiệp định đầu tư quốc tế (IIAs), mặc dù đã có sự tồn tại của

³ <http://tks.edu.vn/WebThongTinKhoaHoc/Detail/482?idMenu=117>

⁴ CMS Gas Transmission Company v The Argentine Republic, ICSID Case No ARB/01/8.

điều khoản về cơ quan giải quyết tranh chấp trong nước trong hợp đồng đầu tư giữa nhà đầu tư nước ngoài và nước tiếp nhận đầu tư làm phát sinh xung đột về thẩm quyền giải quyết tranh chấp của trọng tài.

Theo ICSID, điều khoản cơ quan giải quyết tranh chấp trong nước để giải quyết các khiếu nại về vi phạm hợp đồng theo thủ tục giải quyết tranh chấp trong nước không ngăn cản việc sử dụng cơ chế giải quyết tranh chấp quốc tế giữa nhà đầu tư nước ngoài với Nhà nước theo các quy định của Hiệp định đầu tư quốc tế (IIAs). Tuy nhiên, điều khoản này có thể cản trở bất cứ sự khởi kiện nào theo cơ chế giải quyết tranh chấp quốc tế từ phía nước chủ nhà.

2. Kinh nghiệm cho Việt Nam khi giải quyết các tranh chấp đầu tư quốc tế

ICSID có thẩm quyền đối với tranh chấp pháp lý giữa một quốc gia thành viên của Công ước ICSID với công dân (cá nhân hoặc tổ chức) của quốc gia thành viên khác. Điều kiện tiên quyết là hai bên tranh chấp phải đồng ý bằng văn bản chấp nhận thẩm quyền của ICSID và việc tham gia Công ước ICSID không được coi là thể hiện chấp nhận thẩm quyền xét xử của trọng tài ICSID. Sự đồng ý của quốc gia thường được tìm thấy trong các điều khoản về giải quyết tranh chấp trong các hiệp định đầu tư hay hợp đồng đầu tư. Với điều ước, nhà đầu tư nước ngoài không phải là một bên tham gia nên sự đồng ý phải được xác lập bằng một hành vi khác với việc ký kết điều ước. Khi họ gửi đơn yêu cầu xét xử tranh chấp bằng trọng tài ICSID tức là họ đã thể hiện chấp nhận thẩm quyền của ICSID bằng văn bản. Hiện nay, Việt Nam chưa tham gia Công ước ICSID. Vì vậy, việc tìm hiểu quy tắc, thủ tục trọng tài ICSID cũng như thực tiễn giải quyết tranh chấp của ICSID sẽ giúp Việt Nam hiểu rõ hơn về cơ chế giải quyết tranh chấp đầu tư quốc tế này, từ đó đưa ra những quyết định cần thiết để tham gia Công ước ICSID.

Theo quy định tại Điều 25 Công ước ICSID: Để đưa một vụ tranh chấp ra giải quyết bằng Trọng tài theo quy tắc Trọng tài ICSID đòi hỏi phải đáp ứng được các yêu cầu sau:

Thứ nhất, tranh chấp được đưa ra giải quyết phải là tranh chấp pháp lý phát sinh trực tiếp từ hoạt động đầu tư. Các tranh chấp thương mại khác không thuộc thẩm quyền giải quyết của ICSID.

Thứ hai, tranh chấp được đưa ra giải quyết phải là tranh chấp phát sinh giữa một quốc gia ký kết (hoặc bất kỳ cơ quan, hoặc tổ chức hợp hiến nào mà quốc gia đó đã thông báo cho ICSID) và công dân (pháp nhân hoặc thể nhân) của một quốc gia ký kết khác, trừ trường hợp áp dụng cơ chế phụ trợ (kể từ năm 1978, ICSID đã đưa ra quy tắc phụ trợ cho phép Ban Thư ký ICSID xử lý một số loại thủ tục tranh tụng giữa các quốc gia ký kết và công dân nước ngoài không thuộc phạm vi điều chỉnh của Công ước. Tuy nhiên, giá trị của quyết định giải quyết tranh chấp theo cơ chế phụ trợ chỉ có tính chất khuyến nghị đối với các bên tranh chấp chứ không có tính bắt buộc như phán quyết của Trọng tài ICSID).

Thứ ba, thủ tục Trọng tài ICSID đòi hỏi phải có sự nhất trí của các bên tranh chấp. Về yêu cầu này, cần phải lưu ý rằng: Việc các quốc gia ký kết và phê chuẩn Công ước ICSID

không có nghĩa là tranh chấp liên quan đến quốc gia đó tự động phải giải quyết bằng quy tắc Trọng tài của ICSID mà đòi hỏi phải có thêm thủ tục “nhất trí”. Khi một quốc gia tham gia Công ước ICSID, sự “nhất trí” giải quyết tranh chấp bằng thủ tục Trọng tài ICSID có thể được quy định dưới các hình thức như: Nhất trí theo từng vụ việc; quy định trong một Hiệp định hoặc Hiệp ước quốc tế; thể hiện sự nhất trí trong một tuyên bố đơn phương, ghi trong Luật của quốc gia.

Tham gia ICSID đối với Việt Nam là dấu hiệu của việc tăng cường cam kết quốc tế của Việt Nam trong việc bảo vệ quyền lợi của nhà đầu tư nước ngoài và tiếp tục duy trì và thu hút dòng vốn FDI tại Việt Nam. Trong bối cảnh Việt Nam có rất ít kinh nghiệm về cơ chế giải quyết tranh chấp đầu tư quốc tế nói chung và ICSID nói riêng, Việt Nam sẽ gặp rất nhiều khó khăn khi đối mặt với nguy cơ bị kiện tại ICSID. Bên cạnh đó, vì tính chất chung thẩm của các phán quyết của trọng tài ICSID, một khi đã là thành viên của Công ước Washinton, tòa án Việt Nam sẽ không còn thẩm quyền xem xét hủy phán quyết của trọng tài ICSID.

Cùng với xu hướng xét xử của các trọng tài ICSID ngày càng công bằng và cân nhắc đến lợi ích của các quốc gia tiếp nhận đầu tư hơn, việc tích cực tham gia của quốc gia vào quá trình tố tụng đã giúp nhiều quốc gia nhận đầu tư giành lợi thế. Vì vậy, Việt Nam cần tích cực hơn nữa trong việc nghiên cứu trước thủ tục, quy trình tố tụng cũng như án lệ của ICSID và tìm hiểu trước về những nguồn thông tin, dữ kiện về các trọng tài viên của ICSID, để khi đối mặt với một vụ kiện tại ICSID, Việt Nam có thể thực hiện nhanh và chính xác nhất các bước đi cần thiết để theo vụ kiện nhằm bảo vệ quyền lợi chính đáng của mình.

Hiện nay, trong các Hiệp định đầu tư quốc tế (IIA) đều đề cập đến vấn đề nhà đầu tư được trao quyền khởi kiện nước nhận đầu tư tại các cơ quan tài phán quốc tế mà phổ biến là trọng tài quốc tế khi cho rằng nước này vi phạm các cam kết bảo hộ trong IIA. Pháp luật trong nước thường chỉ cho họ lựa chọn trọng tài, tòa án trong nước và chủ thể, đối tượng bị kiện có thể bị giới hạn trong phạm vi một số quyết định, văn bản pháp luật, cơ quan Nhà nước.⁵ Từ thực tiễn giải quyết tranh chấp của trọng tài ICSID, Việt Nam cần chú ý những vấn đề sau:

Thứ nhất, đối với khái niệm “nhà đầu tư”, trường hợp họ mang hai quốc tịch cũng được dự liệu trong nhiều hiệp định đầu tư hiện đại. Các hiệp định của ASEAN mà Việt Nam tham gia quy định nhà đầu tư có hai quốc tịch, trong đó có quốc tịch của nước tiếp nhận đầu tư, không có quyền kiện nước này ra trọng tài quốc tế.

Trong bối cảnh Việt Nam chưa phải là thành viên của ICSID, việc định nghĩa cụ thể khái niệm “đầu tư” trong BIT cũng như các điều kiện để khoản đầu tư được bảo vệ bởi luật pháp của các bên là hết sức cần thiết. Việc quy định đầu tư phải phù hợp với luật pháp của các quốc gia ký kết (như BIT giữa Đức và Phillippines) và đầu tư phải là một khoản đầu tư vào một dự án cụ thể được phê duyệt bởi cơ quan có thẩm quyền phù hợp của các quốc gia ký kết

⁵ TS. Trịnh Hải Yến, *Giáo trình Luật đầu tư quốc tế*, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, 2017.

(như Hiệp định liên chính phủ giữa Bỉ, Luxemburg và Malaysia) là những kinh nghiệm đáng học tập cho Việt Nam nhằm giảm thiểu nguy cơ kiện tụng của nhà đầu tư với những yêu cầu bất hợp lý.

Theo quy định của tư pháp quốc tế, cơ chế giải quyết tranh chấp giữa chính phủ của một nước với doanh nghiệp là nhà đầu tư của một nước khác do luật quốc gia, nơi các hoạt động đầu tư đang được thực hiện làm phát sinh tranh chấp hoặc điều ước quốc tế có liên quan quy định⁶. Theo Điều 14 Luật Đầu tư năm 2014 của Việt Nam: “(1) Tranh chấp liên quan đến hoạt động đầu tư kinh doanh tại Việt Nam được giải quyết thông qua thương lượng, hòa giải. Trường hợp không thương lượng, hòa giải được thì tranh chấp được giải quyết tại Trọng tài hoặc Tòa án theo quy định tại các Khoản 2, 3 và 4 Điều này. (2) Tranh chấp giữa các nhà đầu tư trong nước, tổ chức kinh tế có vốn đầu tư nước ngoài hoặc giữa nhà đầu tư trong nước, tổ chức kinh tế có vốn đầu tư nước ngoài với cơ quan nhà nước có thẩm quyền liên quan đến hoạt động đầu tư kinh doanh trên lãnh thổ Việt Nam được giải quyết thông qua Trọng tài Việt Nam hoặc Tòa án Việt Nam, trừ trường hợp quy định tại Khoản 3 Điều này. (3) Tranh chấp giữa các nhà đầu tư, trong đó có ít nhất một bên là nhà đầu tư nước ngoài hoặc tổ chức kinh tế quy định tại Khoản 1 Điều 23 của Luật này được giải quyết thông qua một trong những cơ quan, tổ chức sau đây: a) Tòa án Việt Nam; b) Trọng tài Việt Nam; c) Trọng tài nước ngoài; d) Trọng tài quốc tế; đ) Trọng tài do các bên tranh chấp thỏa thuận thành lập. (4) Tranh chấp giữa nhà đầu tư nước ngoài với cơ quan nhà nước có thẩm quyền liên quan đến hoạt động đầu tư kinh doanh trên lãnh thổ Việt Nam được giải quyết thông qua Trọng tài Việt Nam hoặc Tòa án Việt Nam, trừ trường hợp có thỏa thuận khác theo hợp đồng hoặc điều ước quốc tế mà Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam là thành viên có quy định khác.”

Thứ hai, đối với vấn đề nhiều trọng tài giải quyết cùng một loại tranh chấp, pháp luật quốc tế đã đưa ra cơ chế cho phép trọng tài nhập các vụ kiện dựa trên các tình tiết kiện giống nhau đã lần đầu tiên được quy định tại Điều 1126 và Khoản 3 Điều 1117 Chương II NAFTA. Theo yêu cầu của Hoa Kỳ, ba vụ án liên quan đến gỗ xẻ mềm: Canfor Corp. kiện Hoa Kỳ, Terminal Forest Products Ltd. kiện Hoa Kỳ và vụ Tembe Inc. kiện Hoa Kỳ đã được nhập lại thành một vụ kiện.

Thứ ba, đối với xung đột về thẩm quyền của trọng tài, việc khởi kiện tại cơ quan tài phán trong nước khiến nhà đầu tư nước ngoài không thể tránh khỏi việc vướng vào những thủ tục tố tụng phức tạp. Tuy nhiên, hiện nay trong các hiệp định cũng như hợp đồng đầu tư đều đề cập đến điều khoản “umbrella clause”, điều khoản này tạo ra một nghĩa vụ cho nước chủ nhà phải thực hiện tất cả các cam kết hoặc nghĩa vụ được đưa vào trong các hợp đồng hoặc các hình thức thỏa thuận khác giữa nhà đầu tư và nước tiếp nhận đầu tư theo các quy định trong hiệp định đầu tư quốc tế (IIA). Mục đích của “umbrella clause” là mở rộng phạm vi bảo hộ của IIA sang các tranh chấp phát sinh khác (bao gồm cả tranh chấp về hợp đồng).

⁶ <http://tks.edu.vn/WebThongTinKhoaHoc/Detail/482?idMenu=117>

Trong bối cảnh ngày càng nhiều nhà đầu tư Việt Nam có tiềm lực tài chính mạnh như Viettel, Hoàng Anh Gia Lai,... đã bắt đầu tiến hành đầu tư ra nước ngoài. Việc nghiên cứu và cân nhắc các rủi ro về chính sách tại quốc gia nhận đầu tư để có các bước chuẩn bị cần thiết trong trường hợp lợi ích của mình bị vi phạm là vô cùng quan trọng.

Với ICSID được coi là công cụ đắc lực dưới con mắt các nhà đầu tư, ngoài việc nghiên cứu các án lệ của ICSID, ngay từ khi có kế hoạch đầu tư ra nước ngoài, nhà đầu tư Việt Nam nên tìm hiểu luật quốc gia nhận đầu tư có quy định về việc giải quyết tranh chấp đầu tư bằng ICSID hay không, hoặc BIT giữa Việt Nam và quốc gia đó (nếu có) có điều khoản về giải quyết tranh chấp bằng ICSID hoặc các hình thức trọng tài khác hay không. Nếu cả hai trường hợp này đều không tồn tại, trong quá trình đàm phán nhà đầu tư cần tìm cách đưa điều khoản giải quyết tranh chấp bằng ICSID vào hợp đồng đầu tư ký với đại diện có thẩm quyền của quốc gia đó. Tuy nhiên, khi cân nhắc quyết định việc đưa một tranh chấp ra ICSID, các nhà đầu tư Việt Nam luôn phải cân nhắc kỹ lưỡng các vấn đề về chi phí trọng tài và các chi phí pháp lý liên quan đến quá trình tố tụng, phản ứng tiêu cực có thể có của quốc gia nhận đầu tư bị kiện đối với hoạt động đầu tư trong tương lai của nhà đầu tư. Nếu việc theo đuổi vụ kiện trọng tài tại ICSID là quá tốn kém hoặc không có lợi, những phương án khác có thể được cân nhắc như giải quyết tranh chấp thông qua con đường ngoại giao giữa hai chính phủ, thông qua phương thức thương lượng, tìm kiếm nhà tài trợ để theo kiện... Quyết định khởi kiện tại ICSID phải được nhà đầu tư xem xét trong tổng thể bài toán chiến lược kinh doanh và phát triển thị trường của mình khi đầu tư ra nước ngoài./.

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. *Công ước về giải quyết tranh chấp đầu tư giữa Nhà nước và công dân của Nhà nước khác* (Công ước Washington năm 1965 hay Công ước ICSID).
2. Luật Đầu tư của Việt Nam năm 2014.
3. Hiệp định khuyến khích và bảo hộ đầu tư giữa Việt Nam và Trung Quốc.
4. Hiệp định khuyến khích và bảo hộ đầu tư giữa Việt Nam và Lào.
5. TS. Trịnh Hải Yến, *Giáo trình Luật đầu tư quốc tế*, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, 2017.
6. <http://www.icsid.org>;
7. www.unctad.org;
8. <http://trungtamwto.vn>;
9. <http://tks.edu.vn/WebThongTinKhoaHoc/Detail/482?idMenu=117>